"गर्भिणीमधोवर्णगां शिष्यसुतगामिनीं पापव्यसनासक्तां धनधान्यक्षयकरीं वर्जयेत्"। यमः "स्वच्छन्दगा हि या नारी तस्यास्त्यागो विधीयते। न चैव स्त्रीवधः कार्यो न चैवाङ्गवियोजनम्"। बृहस्पतिः "हीनवर्णोपभुक्ता या त्याज्या वध्यापि वा भवेत्"। विज्ञेश्वरमिताक्षरायां स्मृतिः "ब्राह्मणक्षत्रियविशां भार्याः शूद्रेण संस्कृताः। अप्रजास्ताविशुद्ध्यन्ति प्रायश्चित्तेन नेतराः"। एतत् बलात्कारविषयम् उद्धा० त०।

व्यय गतौ त्यागे च भ्वा० चु० उभ० सक० सेट्। व्ययति ते व्यव्ययत् त। [व्ययिष्ट अव्ययिष्टम् (भ्वा०)।

व्यय गतौ भ्वा० उभ० सक० सेट्। व्ययति ते अव्ययीत् अव्यय नाशे चु० उभ० सक० सेट्। व्याययति ते अविव्ययत् त।

व्यय पु० वि+इण्-अच्। १विगमे २धनादेस्त्यागे शब्दर०। ज्योतिषोक्ते लग्नात् १२दशस्थाने च ज्यो०त०।

व्यर्थ त्रि० विगतोऽर्थः प्रयोजनं यस्य। १निष्प्रयोजने २विफले लटा० ३अर्थशून्ये च।

व्यलीक न० वि+अल-ईकक्। १अकार्ये २वैलक्ष्ये मेदि० ३अपराधे हेमच० ४अप्रिये ५अन्यते च अमरः। ६तद्वति त्रि०। ७प्रतारणायां कृता० ८गतिविपर्यये भरतः।

व्यवकलन न० वि+अव-कल-ल्युट्। १वियोजने हेमच० २विगमने ३हीनताकरणादने च "व्यवकलनमार्गेऽपि कुशला" मीता०।

व्यवकलित त्रि० वि+अव+कल-क्त। वियोजित। [त्रिका०।

व्यवच्छिन्न त्रि० वि+अव+छिद-क्त। १छिन्ने २विशेषि

व्यवच्छेद पु० वि+अव+छिद-घञ्। १पृथक्करणे २विशेषकरणे ३मोचने च ४वाक्यसमाप्तौ हेमच०।

व्यवधा स्त्री वि+अव+धा-अ। व्यवधाने अमरः।

व्यवधान न० वि+अव+धा-ल्युट्। १तिरोधाने २द्रव्यान्तरेण द्रव्यान्तरस्याच्छादने च हेमच०। [२आच्छादके च

व्यवधायक त्रि० वि+अव+धा-ण्वुल्। १व्यवधानकर्त्तरि

व्यवधि पु० वि+अव+धा-कि। व्यवधाने शब्दच०।

व्यवसाय पु० वि+अव+सो-घञ्। १उद्यमे "भरतव्यवसायमुद्विग्नं कुमारः। २कर्मजीविकायाम् ३अनुष्ठाने ४व्यवधारणे च "व्यवसायात्मिका बुद्धिः" गीता। ५विष्णौ विष्णुस०।

व्यवस्था स्त्री वि+अव+स्था-ङ। १शास्त्रविहितस्य विषयान्तरपरिहारेण विषयविशेषे स्थापने २शास्त्रमर्यादायाम्

व्यवस्थान न० वि+अव+स्था-ल्युट्। १व्यवस्थायाम्। कर्त्तरि ल्यु। २विष्णौ पु० विष्णुस०।

व्यवस्थित त्रि० वि+अव+स्था-क्त। विषयान्तरपरिहारेण विषयविशेषे अवस्थिते १शास्त्रविहिते पदार्थे २अवस्थितमात्रे च।

व्यवस्थितविभाषा स्त्री कर्म०। व्याकरणोक्ते विषयान्तरपरिहारेण विषयविशेषेऽवस्थितरूपे विकल्पे।

व्यवहर्त्तृ त्रि० वि+अव+हृ-तृच्। व्यवहारकर्त्तरि।

व्यवहार पु० वि+अव+हृ-घञ्। १अर्थविशेषबोधनाय शब्दविशेषप्रयोगे २ऋणादानादिलक्षणे विवादेषु ३सहाशनभोजनादौ च

विवादरूपव्यवहारलक्षणं वीर० मि० उक्तं यथा "अत्र कोऽयं व्यवहारः प्रमाणतर्कोपलक्षः पक्षप्रतिपक्षपरिग्रहः इति चेत् वादादेरपि तत्त्वापत्तेः। स्थितादिः प्रमाणविशेषः परिगृह्यत इति चेत् तत्रापि तत्प्रवृत्त्यविरोधात्। अनुमानाद्यवहिर्भावात् तेषामन्तर्भावकत्वात्। अतएवान्यविरोधेन अयमन्वितया कथनमित्यपि परास्तम्। प्रमाणान्तर्भावेण स्वरूपनिरूपणानौचित्यात् कथनादेर्व्यवहारपदवाच्यत्वे "व्यवहारान् नृपः पश्येदित्याद्यनन्वयात्। उच्यते। ऋणादानादिलौकिकार्थविषया कथैव व्यवहारः। कथाव्यपदेशाभावस्तु शास्त्रीयपदार्थविषयत्वात् अधिकरणादिव्यपदेशो यथा वैदिकार्थविषयकथायान्तर्भावात्तथा व्यवहारव्यपदेशः। अतएव यथायथं हेत्वाभासनिरूपणादिबोधनमपि युक्तम्। तच्च तत्र तत्र प्रदर्शयिष्यते। अनुमानत्वमपि तस्य तदविरोध्येवेत्युपपादयिष्यते। यत् तु गोपालेन तत्त्वनिर्णयेषु कथावादादत्वमेवाक्षेपि मिश्रमतत्वेनोपन्यस्य जयभङ्गफलकत्वात् स्थापनावसानत्वात् जल्पएवायमिति तन्निरस्तम्। तस्यैकविधत्वमयुक्तम्। शास्त्रातत्त्वाभियोगभेदेन उभयरूपत्वस्यैव युक्तत्वात्। वैतण्डिकस्य व्यवहारायोग्यत्वादस्य वितण्डात्वस्मरणमसङ्गतम्। अन्यविरोधेन अयमन्वितया कथनमिति विज्ञानयोगिवचोऽप्येवं सति नायुक्तम्। न च पश्येदित्यनन्वयः निर्णयार्थकथनतया सर्वनिबन्धनिबन्धाख्यानात्। "स्वतन्त्राचारव्यपेतेन मार्गेणाधर्षितः परैः। आवेदयति चेद्राज्ञे व्यवहारपदं हि तत्" याज्ञवल्क्यवचनं यद्यपि व्यवहारपदान्यृणादानादीनि सामान्येन लक्षयति तथापि व्यवहारसामान्यलक्षणमपि समानसम्बन्धिसंवेदनतया ततः प्रतीयते। तस्माद्यमर्थः स्वतन्त्राचारादिधर्मप्रत्याचातिक्रान्तरीत्याऽन्यैरभिभूतः पुरुषो-